



بررسی تأثیر منفی اشتغال زنان برخانواده متأثر از جریان فمینیسم^۱

چکیده: در اسلام تشکیل خانواده مقدس است و دارای جایگاه و اهمیت خاصی است . جریان فمینیسم با تفکر دفاع از حقوق زن ؛ اشتغال زنان را ترویج کرده تا به تواند به صورت غیر مستقیم اهداف خود را برخانواده وارد کند . بسیاری از اهداف این جریان مخالف اسلام بوده و برای نظام خانواده آسیب هایی از جمله بی توجهی به تقسیم وظایف و نقش ها، تغییر ساختار نظام خانواده ، تضعیف روابط درست و با نشاط زوجین ، افزایش آمار طلاق ؛ کم شدن میل به فرزند خواهی و کم شدن روابط مادر و فرزند را به همراه دارد .

برای کم شدن آسیبهای اشتغال زنان راهکارهایی به بانوان داده شده است ؛ پرهیز از کارهای تمام وقت و کارهای که شیفت شب دارند ، انتخاب کارهای که متناسب با روحیه زنانه است و برنامه ریزی کردن در کارهای خود برای ارتباط و تعامل بیشتر با همسر و فرزندان در زمانی که در خانه حضور دارند . . . راهکارهای که برای جلوگیری از پیامدهای منفی اشتغال زنان به دولتمردان داده شده است می توان به ساختن مهدکودک ها در محل کار بانوان ، وضع کردن قوانین به نفع زنان خانه دار به خصوص زنان سرپرست خانه ، تریج جایگاه زنان خانه دار و نقش مادری توسط رسانه ها ، اشاره کرد .

کلید واژه: پیامدهای منفی ، اشتغال زنان ، برخانواده ، جریان فمینیسم

^۱. سهیلا مرادی ، طلب سطح سه

مقدمه: اسلام بر خلاف برخی آئینها که رابطه جنسی را ذاتاً پلید می شمارند. تجزد را مذموم می شمارد^۱ و ازدواج را مقدس، مایهٔ تسکین و آرامش، سنت رسول خدا (صلی الله علیه وآل‌ه) ^۲ پوشاننده عیبها، حفظ کننده حیثیت، شرف، دین، معنویت و تقوا می داند. همچنین محبت بین زن و مرد را جزء اخلاق انبیا، تشكیل خانواده را محبوب ترین بنا در نزد خدا، عامل باز شدن درهای رحمت حق به سوی انسان، نیکویی اخلاق، وسعت روزی، تقویت جوانمردی، راه صحیح و مشروع بقای نسل، سبب دستیابی به نیمی از دین معرفی می کند.^۳

با آنکه در مکتب اسلام خانواده دارای جایگاه و اهمیت ویژه ای است. اما متأسفانه جوامع اسلامی تحت برخی جریاناتی که در غرب شکل گرفته قرار می گیرند. و این جریانات به صورت مستقیم وغیر مستقیم در سبک زندگی مسلمانان و کانون خانواده نفوذ کرده و پیامدهای منفی خود را بر آن می گذارند یکی از این جریانها، جریان جنبش فمینیست است که مخالف بنیان خانواده است و به صورت غیر مستقیم در صدد براندازی ساختار نظام خانواده است. جریان فمینیسم از طریق اشتغال زنان می خواهد به برخی از اهداف خود در نابودی خانواده دست پیدا کند.

اشغال زنان دارای پیامدهای مثبت و منفی است و اثرات این پیامدها بر زنان و جامعه و خانواده ظهور و بروز پیدا می کند. این مقاله بر آن است که پیامدهای منفی اشتغال را که متأثر از جنبش فمینیسم و اثرگذار بر اعضای خانواده است بررسی نماید.

^۱. پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآل‌ه) فرمود: شرارکم عَرَابِكُمْ وَالْعَرَابِ اخوان الشیاطین (حسین بن محمد نقی نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۵، قم: مؤسسه آل البيت، ۱۳۶۳، ص ۴۸۲)

^۲. وَمِنْ عَبَّاتِهِ أَنَّ خَلَقَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ. (روم ۳:۲۰)، آیه (۲۱۴)

^۳. پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآل‌ه) فرمود: «ازدواج سنت من است و هر که از آن روی گرداند از من نیست» (محمد باقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۳۱، بیروت: مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۴ق، ص ۱۳)

^۴. پژوهشکده تحقیقات اسلامی، انسان مطلوب، چاپ سوم، قم: ۱۳۹۰، ص ۵۱۰

زیرا اگر خانواده و مسئولین از پیامدهای اشتغال زنان که متأثر از جریان فمینیسم است آگاهی یابند هوشیارانه تر با این جریان بر خورد کرده واز پیامدهای زیان بار این جریان جلوگیری می‌کنند.

عوامل تأثیرگذار بر اشتغال زنان

۱. عصر روش‌گری گری

در عصر روش‌گری، تحولات فروانی در عرصه علم و صنعت از یک سوی و فضای اجتماعی و اقتصادی از سوی دیگر و سبک زندگی از سوی سوم رخ داد. رشد بی سابقه دانش و صنایع، مکانیزه شدن بازارکار و بالا رفتن سطح تولید، فضای اشتغال را تخصصی، سود آور واز نظر مهارتی و ارتباط با توان جسمی آسان‌تر کرد.^۱ در فضای اجتماعی و اقتصادی، کار و فعالیت مزدی اهمیت یافت. کسانی که به کسب درآمد می‌پرداختند، شهروندانی مفیدتر به شمار می‌آمدند که با دادن مالیات می‌توانستند سهم بیشتری در بهبود وضعیت اجتماع بر دوش گیرند. بنابراین فرد بیکار، غیر مفید معرفی شد. حاکمیت لیبرالیسم، اصالت یافتن رفاه، لذت و استقلال، سبک زندگی مردم را تغییر داد. مردم مصرف گرایانه شدند. در نتیجه به آن نیازمند شدند که همه افراد بزرگ سال خانواده کار کنند. افزایش تورم و برخی مسائل خاص اقتصاد سرمایه داری نیز در کشاندن اعضای خانواده به ویژه زنان به عرصه اشتغال بسیار تأثیر داشت.^۲

۲. فمینیست

از نیمه نخست قرن نوزدهم، جنبش فمینیستی با تأکید بر خواسته‌های زنان پا گرفت. زندگی زنان با گره خوردن به تغییرهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی که متأثر از جریان فمینیسم بود به طور جدی تغییر کرد. این تغییرها، گرایش به فضای عمومی کار و اشتغال را اهمیت بخشید؛ به گونه‌ای که امروزه بین ۳۵ تا ۶۰ درصد زنان شانزده تا شصت ساله در بیشتر کشورهای اروپایی بیرون از خانه شغل در آمدزا دارند.^۳ گرایش به اشتغال در زنان ایرانی با تأثیر گرفتن این جریان زیاد شده است و اثر این جریان در سبک زندگی تغییراتی ایجاد کرده است. این تغییرها را که

^۱. حمیرا مشیرزاده، از جنبش تا نظریه اجتماعی، تاریخ دو قرن فمینیسم، تهران: شیراز، ۱۳۸۲، ص ۲۳، ۳۰.

^۲. امیلیا نرسیسیانس، مردم‌شناسی جنسیت، تهران: نشر افکار، سازمان میراث فرهنگی کشور (پژوهشگاه)، معاونت پژوهشی، پژوهشکده مردم‌شناسی ۱۳۸۳، ص ۵۶.

^۳. آنتونی گینز، جامعه‌شناسی عمومی، ترجمه‌منوچهری صبوری، تهران: نشری، ۱۳۷۶، ص ۵۶.

هاییک عاملی برای رشد روز افزون اشتغال زنان بودند به طور خلاصه بر می شماریم:

۱. برتری یافتن کارمزدی بر کار غیر مزدی و تحقیر شدید کارهای خانگی زنان.

۲. یافتن احساس عزتمندی و کامیابی از اشتغال وتلقین احساس بی کفایتی به زنان خانه دار.

۳. جداشدن عرصه عمومی از خصوصی و انحصار راه های ثروت و قدرت در حوزه اجتماعی.

۴. ورود زنان به دانشگاه ها و کسب دانش های تخصصی برای ورود به جامعه تخصصی شده.

۵. نیاز اقتصاد سرمایه داری به مشاغل خدماتی که هم در اداره ها و سازمان های جدید به کار مشغول شوند و هم مؤسسه هایی مانند مراکز نگهداری از کودک و سالمند را اداره کنند؛ مؤسسه هایی که خود در اثر اشتغال زنان به فور پدید آمدند. طبیعی است که زنان برای کار در این رده از مردان مناسب تر به نظر می رسدند.

۶. نیاز نظام سرمایه داری به نیروهای کار ارزان که همواره اوضاع بازار کار را از نظر عرضه و تقاضا به سود کارفرما قرار دهد.

۷. کم اهمیت شدن پیوندهای خانوادگی و احساس مسئولیت مردان در قبال خانواده و کاهش حمایت های خانوادگی و نیز افزایش نگرانی زنان درباره تأمین آتیه.

۸. افزایش اوقات فراغت زنان به دلیل رشد تکنولوژی، اعمال سیاست های کاهش جمعیت و تنظیم خانواده و حضور بیشتر کودکان در خارج از خانه^۱

۹. فقر؛ به گزارش کمیسیون تساوی فرصت سازمان ملل متحد در سال ۱۹۸۷، اگر درآمد زنان متأهل نبود، شمار خانواده هایی که در فقر زندگی می کردند به سه برابر می رسید.^۲

^۱. فربیا علا سوند، زن در اسلام، چاپ دوم، قم؛ دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، ۱۳۹۲، صص ۲۶۹-۲۷۰.
^۲. پاملا ابوت و کلروالاس، جامعه شناسی زنان، ترجمه منیزه نجم عراقی، تهران، نشرنی، ۱۳۸۰، ص ۱۲۶.

۱۰. نیاز کاذب به درآمد بیشتر به سبب پدید آمدن نیازهای غیر واقعی، تأثیر پذیری طبقه پایین تر از طبقه بالاتر همواره مخارج خانوار را بالا می برد. طبقه متوسط شهری در این باره بیشترین نقش را بر دوش دارند که معیارهای طبقه مرفه تر را در هزینه کردن های خود اعمال می کنند. این مسئله در جای خود به افزایش اشتغال زنان و کسب درآمد ایشان می انجامد.^۱

در این قسمت به اثبات جریان فمینیسم در ایجاد گرایش زنان به اشتغال برای بر اندازی نظام خانواده می پردازیم.

از نظر بسیاری فمینیست‌ها، ازدواج چه در شکل رایج آن (خانواده سنتی با مرد نان آور وزن خانه دار) و چه در شکل متمرکز پیش از دهه پنجماه قرن بیست (خانواده کوچکی که ممکن است زن نیز کارکند و گاه یک یا دو بچه داشته باشد) همواره برای مردان راحتی بیشتر و برای زنان سختی فرازینده ایجاد می کند. از نظر آنان، همسران تعهداتی یکسان به هم نمی دهند. زن در قبال انجام وظایف همسری، مادری و خانه داری تنها از حمایت و اداره اقتصادی مرد برخوردار می شود. گفتنی است که همین حمایت و انفاق نیز از نظر فمینیست‌ها مشکلاتی بزرگ است. حمایت در نظریه فمینیستی تابلویی است که بر کلیše ضعف انگاری زن مبتنی است. نفقه دادن مردان نیز نه یک خدمت بلکه عامل بزرگ وابستگی زنان است. همچنین در این دیدگاه وابستگی مالی زنان سر منشأ مهم مشکلات ریز و درشت زنان در خانه و اجتماع به شمار می آید. در این میان، فمینیسم رادیکال تندترین موضع را درباره نقش همسری نشان داده است. این مبارزه در قالب مخالفت با ازدواج به طور کلی یا مخالفت با ازدواج رسمی و تعهد آمیز به طور ویژه، ترویج روابط آزاد، اصالت بخشی به روابط جنسی و تنوع آن، کوشش برای جداسازی روابط غریزی از فرآیند مادری و سرانجام برابرخواهی همه جانبه، به تنزل جایگاه همسری انجامید. بنابر آنچه گذشت، اصول همسری در نگرش فمینیستی

^۱. فرامرز رفیع پور، توسعه و تضاد کوششی در جهت تحلیل انقلاب اسلامی و مسائل اجتماعی ایران، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۷۹، ص ۲۱۲ - ۲۰۸

حضور مادر بیرون از خانه و در نتیجه ساعت های طولانی محرومیت کودک از مادر بیرون از خانه و در نتیجه ساعت های طولانی محرومیت کودک از مادر که یا در منزل تنهاست و یا در مهد کودک یا در مدارس به سر می برد بر فرزند تأثیر منفی می گذارد . از سوی دیگر، زمان ناکافی برای ابراز محبت و رسیدگی به فرزند و فشارهایی که مادر از ناحیه تعدد نقش ها ، همکاری نکردن اعضای خانواده و بالا بردن سطح انتظارهای آنان احساس می کند، موجب می شود وی ناخود آگاه این فشارها را به فرزندان نیز وارد آورد.

فرزندان در مراحل گوناگون رشد به شکل های متفاوت به والدین خود، به ویژه به مادر نیازمندند. در سال های آغازین به حضور فیزیکی نیاز دارند؛ زیرا این حضور به آنها احساس ایمنی می بخشد. اما انسان ها در همه دوره کودکی وجودی نیازمند آن اند که به گونه ای متمایز ، محبوب و مطلوب والدین خویش باشند . این مسئله به رشد عاطفی آنان کمک می کند. بنابر پژوهش ها ، اشتغال تمام وقت زنان می تواند برپیشرفت تحصیلی و توانایی هوشی کودکان اثرگذار باشد.^۱

کودکی که به خاطر اشتغال تمام وقت مادر از محبت مادر محروم است در نفس خویش احساس حقارت و کمبود و محرومیت می کند و برای هر گونه انحرافی آمادگی دارد. منشأ بسیاری از تند خویی ها ، خشونت ها ، لج بازی ها ، بدینی ها وزورگویی ها ، نا امیدی ها ، افسرده‌گی ها و گوشه گیری ها ، محرومیت از محبت و توجه مادر است. هرچند مراکز تربیتی و پرورشگاهها در موقع عدم حضور مادر بتوانند تأمین معاش و رفع نیازهای جسمی کنند، ولی هیچ گاه نمی توانند محبت های بی دریغ و سرشار مادران را نثار فرزندان کنند.^۲

از نظر روان شناسان ، کودکانی که همواره از پرتوی محبت خانواده به خصوص آغوش پر مهر مادر

^۱. فریبا علا سوند ، زن در اسلام ، ج ۲، چاپ دوم؛ ص ۲۷۶-۲۷۷
^۲. مرتضی مطهری، نظام حقوق زن در اسلام، تهران: انتشارات صدر، ۱۳۸۴، ص ۱۶۹، با اندک تصرف

برخورد ارنده، سالم تر و با هوش تر از کودکان پرورشگاهی و کودکستانی هستند، یکی از عوامل عقب افتادگی کودکان دوری از محیط خانواده است . زیرا ثابت شده است که محیط خانواده در رشد عقل و عواطف کودکان تأثیر به سزایی دارد و گرم کردن کانون خانواده بیشتر وظیفه مادر است . ناراحتی عصبی در میان کودکانی که در محیط های شبانه روزی به دلیل اشتغال مادران به سر می برند بیشتر شایع است.^۱

واز تأثیرات اساسی که والدین بر فرزندان دارند نقش الگو دهی آنان است کودکانی که هر دو والد آن اشتغال دارند و کم تر با فرزندان خود در ارتباط هستند. این کودکان در فراغیری نقش خود دچار مشکل می شوند به همین ترتیب اگر پدر و مادر نتوانند نقش خود را به درستی ایفا کنند والگوی صحیح و مناسبی برای فرزندان خود باشند، بی تردید دشواری های فروانی برای فرزندان آنها پیش خواهد آمد.^۲ زیرا در صورت فقدان الگو بودن پدر و مادر فرزندان الگوهای زندگی خود را از دیگران کسب می کنند که ممکن است در الگو بودن دارای شخصیت مناسبی نباشند.

راهکارهای برای جلوگیری از کم شدن پیامدهای منفی اشتغال زنان بر اعضای خانواده

الف : راهکارهایی برای زنان

۱. زنان شغل های متناسب با ویژگی های جسمانی و روانی زنانه برگزینندتا آسیبی به روحیه زنانه آنها وارد نشود .

۲. پرهیز کردن زنان از کارهایی که تمام وقت است و از کارهای که شیفت شب دارد .

۳. اجتناب از فرهنگ رفاه زدگی و تجمل گرایی و اسراف ؛ زیرا این عوامل خود زمینه ایی هستند که زن و مرد مجبور شوند بیشتر کار کنند .

^۱. محمد علی السادات ، رقتار والدین با فرزندان ، تهران: انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۷۲، ص ۸۲، با تصرف

^۲. سید جعفر شیخ الاسلام ، پرورش کودک، بی جا: انتشارات امیری، ۱۳۷۰، صص ۵۵-۵۶ با تصرف

۴. زنان در ابتدای زندگی و دوران بارداری از کار خود کم کنند تا به توانند در مسئولیت اصلی خود (همسری تدبیر امور خانه، مادری) بهتر ایفای نقش نمایند.

۵. برنامه ریزی کردن برای اینکه بیشتر ساعتی که در خانه حضور دارند با همسر و فرزندان خود در ارتباط و تعامل باشند.

۶. تقسیم کار وظایف براساس دستورات اسلام، مدیریت و تدبیر کارهای خانه با زنان، مدیریت کارهای خارج از منزل با شوهر.

ب: راهکارهایی برای دولتمردان

۱. فراهم کردن زمینه اشتغال مردان در اولویت برنامه ریزی دولتمردان؛ با توجه به اینکه در اسلام وظیفه مرد نفقه دادن است.

۲. ساختن مهد کودک و کودکستانها در محل کار بانوان تا امکان ارتباط فرزندان با مادران در هر زمانی که نیاز است فراهم باشد.

۳. فراهم کردن شرایط بهتر برای زنان خانه دار با وضع کردن قوانینی که دفاع از حقوق زنان خانه دار می‌کند. به خصوص وضع کردن قوانین خاص برای زنان سرپرست که تأمین کردن معیشت خانواده بر عهده آنان است.

۴. استفاده کردن دولت از رسانه‌ها برای نشان دادن جایگاه زنان خانه دار و مادران و جلوگیری از تضعیف جایگاه آنان در اجتماع.

۵. برنامه ریزی کردن و فراهم کردن زمینه‌هایی اشتغال زنان مناسب با روحیات آنان (توسط دانشگاهها و ارگان‌های مرتبط با اشتغال زنان) مانند ایجاد کارگاه‌ها و توسعه دادن در مشاغل خانگی و نشان دادن زنان موفق در این عرصه برای ترویج این فرهنگ در زنان خانه دار.

نتیجه: دین اسلام کامل ترین دین است و برای کمال و رشد انسانها با توجه به ویژگی جسمی و روحی آنها دستورات و برنامه آورده است. باید به برنامه‌های دین اسلام در

سراسر زندگی توجه شود. واز آنجا که در روایات بسیار تاکید شده، مومن باید زیرک باشد در اعتقادات و تفکر خود تابع جریانات انحرافی قرار نگیرد که به خود و دیگران آسیب برساند. بر زنان واجب است جایگاهی که اسلام به آنان داده است بشناسند تا تحت تأثیر جریاناتی مانند فمینیسم وغیره قرار نگیرند که هم خود و خانواده شان آسیب ببینند.

فهرست منابع:

قرآن کریم

۱. ابوت، پاملا و کلروالاس، جامعه شناسی زنان، ترجمه منیزه نجم عراقی، تهران، نشرنی، ۱۳۸۰
۲. السادات، محمد علی رفتار والدین با فرزندان، تهران: انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۷۲
۳. بستان نجفی و همکاران، حسین، اسلام و جامعه شناسی خانواده، چاپ پنجم، قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۹
۴. پژوهشکده تحقیقات اسلامی، انسان مطلوب، چاپ سوم، قم: ۱۳۹۰
۵. دورکیم، امیل، درباره تقسیم کار اجتماعی، ترجمه باقر پرهام، بابل: کتاب سرای بابل، ۱۳۶۹
۶. رفیع پور، فرامرز، توسعه و تضاد کوششی در جهت تحلیل انقلاب اسلامی و مسائل اجتماعی ایران، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۷۹
۷. سگالن، مارتین، جامعه شناسی تاریخی خانواده، حمید الیاسی، تهران: انتشارات صدر، ۱۳۸۴
۸. شیخ الاسلام، سید جعفر، پرورش کودک، بی جا: انتشارات امیری، ۱۳۷۰
۹. علا سوند، فریبا، زن در اسلام، چاپ دوم، قم: دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، ۱۳۹۲

۱۰. گیدنر ، آنتونی ، جامعه شناسی عمومی ، ترجمه منوچهری صبوری ، تهران: نشر نی، ۱۳۷۶
۱۱. گیدنر، آنتونی ، با همکاری کان بردسال ، جامعه شناسی ترجمه حسن چاوشیان ، تهران: نشر نی، ۱۳۸۵.
۱۲. مجلسی ، محمد باقر ، بحار الانوار ، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۴، ۵
۱۳. مطهری، مرتضی، نظام اسلام در زن حقوق اسلام ، تهران: انتشارات صدر، ۱۳۸۴
۱۴. مشیرزاده ، حمیرا ، از جنبش تا نظریه اجتماعی ، تاریخ دو قرن فمینیسم ، تهران: شیرازه ، ۱۳۸۲
۱۵. مینوچین ، سالوادور، خانواده درمانی، مترجمان محسن و زهره دهقانی ، تهران: امیر کبیر، ۱۳۷۶
۱۶. موسوی، یعقوب، تعارض اشتغال زنان در خانه و اجتماع ، تهران: مرکز امور زنان و خانواده ، ۱۳۸۴
۱۷. میشل، آندره ، جامعه شناسی خانواده و ازدواج ، فرنگیس ارلان ، تهران: دانشکده علوم اجتماعی و تعاون ، ۱۳۵۴
۱۸. نوری، حسین بن محمد تقی ، مستدرک الوسائل ، قم: موسسه آل البيت، ۱۳۶۳
۱۹. نرسیسیانس ، امیلیا ، مردم شناسی جنسیت ، تهران: نشر افکار سازمان میراث فرهنگی کشور ، (پژوهشگاه معاونت پژوهشی ، پژوهشکده مردم شناسی ، ۱۳۸۳